

nyomda és iaptulajdonos Laszky Árnin fokozódó ellenzését, s a szakítás okát. A Kun Béla képességeit, munkabírását nagyon jól ismerő Laszky a politikai vonalvezetés miatt távolítja el: 1907. január 10-én megszűnik az Flőre szerkesztője lenni.

Dersi Tamás a lappal való szakításig tárgyalja Kun Béla életútját és publicisztikáját. A rajzolt kép egészében véve meggyőző. Vitatható megállapításai elsősorban történetsemlelétek, mintegy bizonyítékául annak, hogy a korszakkal kapcsolatos hazai történeti irodalomban mennyi még a vitatott kérdés, megnehezítve a tájékozódni akaró helyzetét. Ezzel magyarázható, hogy helyenként idealizált képet rajzol a publicista Kun Béláról. Példa erre a Legyen hát forradalom című cikk elemzése. Erőltetettnek tűnik az Ady párhuzam is; noha kétségtelen Ady publicisztikájának hatása, a gyakori összehasonlítás nem eléggé árnyalt, s így Kun Béla egyénisége homályosabbá válik. Bővebb magyarázat nélkül is érthető, hogy még az utókor sem kérheti számon a mindössze húsz éves szerkesztőtől a korszak vezető újságírójának színvonalát.

A cikkeket elemző-összekötő szöveg néhol erőszakolt, belemagyarázott. Helyesebbnek tartottuk volna, ha bővebben idéz Kun Béla írásából: tágabb teret engedve ezzel az olvasó következtetéseknek.

Dersi Tamás könyvét gazdag forrásanyag egészíti ki. Hiányai ellenére hasznos olvasmány Kun Béla pályakezdő húsz évének megismeréséhez. (Maqvető. 1969.)

CSUROI SÁNDOR

Jász Dezső: Tanácsmagyarországtól a Pireneusokig

Jász Dezső személyes résztvevője volt a két világháború közötti nemzetközi munkásmozgalom harcainak, tudatosan választott egyéni életútja folytán ott volt a szocializmusért folytatott küzdelem legfontosabb fegyveres összecsapásainál. A magyar Tanácsköztársaság idején a 101. Vörös Gyalogezred, majd a 33-as Vörös Gyalogezred hadügyi politikai megbízottja volt. Ezredével részt vett a salgótarjáni csatában, a híres északi hadjáratban, a miskolci csatában, Kassa elfoglalásában, majd a Felvidék kiűritése után a tiszai átkelésben és visszavonulásban. Visszaemlékezéseinek ezen fejezetében a szerző eddig ismeretlen vagy kevésbé ismert részletekkel gazdagítja a Tanácsköztársaság legfontosabb hadműveleteinek katonapolitikai háttéréről való ismereteinket.

A spanyol polgárháború kitérésekor Jász Dezső már két nappal a fasiszta felkelés után a Köztársasági Hadsereg tagja, ezredesi rangban. Először az 5. Ezred parancsnokhelyettese lesz, a madridi csatában zászlóaljparancsnokként vesz részt, majd a 21. Veayes Dandár parancsnokává nevezték ki. A bilbaoi csata idején a város védelmét bízták rá, majd az 5. expedíciós hadosztály parancsnoka, később az Északi Hadsereg hadműveleti osztályának főnöke. Észak-Spanyolország kiűritése után az Andalúziai Hadsereg hadműveleti osztályának élére kerül.

A II. világháború alatt a Le Vernet-i koncentrációs tábor foglya lett. Itt mint a spanyol kommunista párt tag-

jc: egyik fő szervezője és vezetője a táborban működő illegális katonai szervezetnek, amely több mint egy éven át a 3. spanyol Partizándandár támaszpontja volt, amelynek fő feladatai közé tartozott a táborból való szökések megszervezése, fő célja pedig a tábor felszabadítása volt.

A visszaemlékezésnek a Tanácsköztársaság harcait és a spanyol polgárháborút tárgyaló két fejezetében a szerző elsősorban a katonai helyzetet elemzi, a katonai feladatok végrehajtásának körülményeit ismerteti, és közben biztos kézzel megrajzolt portrékban állít emléket a harcok névtelen és ismert hőseinek, Münnich Ferencnek, Kun Bélának, Huszti Ferencnek, Zalka Máténak, Malinovszkij marsallnak.

A nem konkrét katonai feladatokat igénylő korszakokban Jász Dezső más eszközökkel vette ki részét a munkásmozgalom harcaiból.

A Tanácsköztársaság leverése után Csehszlovákiában, Kassán dolgozott, mint a Kassai Munkás c. lap szerkesztője. Ez volt az első magyar nyelvű kommunista napilap a Tanácsköztársaság összeomlása után. A visszaemlékezés bepillantást nyújt a szerkesztőség belső életébe, rövid ismertetést ad a lap munkatársairól, és rámutat arra, hogy a lap milyen nagy mértékben járult hozzá a kassai magyar pártcsoport befolyásának növekedéséhez. 1922-ben Jász kénytelen Csehszlovákiát elhagyni. Rövid bécsi tartózkodásával kapcsolatosan villanásnyi, de érdekes képet ad a szerző a bécsi magyar emigránsok életéről, szól Illés Béláról, Gábor Andorról, Hidas Antalról, Uitz Béláról, Lengyel Józsefről, Huszti Ferencről. A következő állomás Románia. Jász először Erdélyben, majd Bukarestben dolgozott mint lapszerkesztő Kahána Mózes

és Foris István munkatársaként. A Munkás c. lapot szerkesztették, szoros kapcsolatot tartva az emigráns magyar írókkal. A lap kulturális jelentőségét elemezve felveti a szerző, hogy helyes lenne, ha a magyar irodalomtörténészek nagyobb figyelmet fordítanának a huszas évek Romániájában megjelenő magyar nyelvű kommunista lapok vizsgálatára, mivel nem lehet feltáratlanul hagyni e lapok hatását az erdélyi magyar munkásság szellemi fejlődésére.

A szerző ezekben a fejezetekben sem kortörténetet ír, hanem a munkásmozgalom mindennapos harcainak stratégiai leírását adja: azokat az éveket veszi számba, amikor lapszerkesztéssel, ünnepségek, kulturális események rendezésével alkotmányos keretek között dolgoztak.

Jász a visszaemlékezéseit szakaszos, töredékes fejezetekre bontja, elhagyva a hétköznapi élet eseményeit, mindig a fontosabb harcok, összeütközések leírására törekszik. Ebből adódik azután a könyv szerkezetének és stílusának puritánsága: a szerző az egyéni élet összefüggéseiből kiemeli a történéseket és csupán a harci és mozgalmi tevékenység stratégiájának gyakorlatára koncentrál. Könyve így válik fontos kordokumentummá.

A memoárok érdekessége legtöbbször azonban az események és a cselekvések egyéni összefüggéseiből adódik, ha történeti és érzelmi képet nyújt arról, hogy valaki milyen választási lehetőségek között, milyen emberi szituációkban és milyen felismerések hatására csinálta azt, amit csinált. Így – egy egyéni élet tükrében vizsgálva a kort – az olvasónak lehetősége nyílik állástfoglalni, hogy az egyes szituációkban a konkrét küzdelem módjainak stratégiája és kialakítása hol helyes, hol nem, hol és

milyen tünetekkel és következményekkel járnak a tévedések. Egyáltalán, lehetősége van bizonyos törvényszerűségeket és egyéni tanulságokat levonni a társadalmi harcban való részvétel problémájáról.

Jász könyve egy izgalmas kor izgalmas eseményeiről szól, pontosan kiérződik belőle a szerző szilárd és következetes harckészsége, elvhűsége, amellyel a korszak legnehezebb helyzeteit végigharcolta. Azzal azonban, hogy ennyire puritánul mesél, nem teszi lehetővé alternatívák felismerését a kor küzdelmeivel kapcsolatosan, s így az egyéni élet összefüggéseiből kiemelt stratégia leírása éppen a stratégia konkrét vizsgálatának lehetőségét csökkenti. Ezért, hogy könyve inkább olvasmányos – de fontos részletekkel teli – kordokumentumot nyújt az olvasónak. (Magvető, 1969.)

SÁRDI ANNA

Szalánczay György: Mikroszkópikus metszetek

Ezzel a meghatározással élhetnék, amikor Jókai Anna írásairól igyekszem rövid jellemzést adni, ha nem kísértene az a tudat, hogy minden meghatározás, minden jelző a pontatlanság veszélyét is magában hordja. S ha valaki vesz magának annyi bátorságot, hogy ezekről a nyersen és kegyetlenül őszinte, és épp ezért döbbenetesen igaz írásokhoz kommentárt ír, akkor gondosan kerülnie kell minden valóságigító kitétel.

Első két kötetével majdnem egyszerre jelentkezett az író, – írásairól mégis alig tudjuk elhinni, hogy ezek elsőkönyves író alkotásai.

A 4447 című regény és a kilenc elbeszélésből álló Kötél nélkül című kötet teljesen kiforrott alkotásokat tartalmaz, melyekben nyoma sincs a kísérletezésnek, az egyéni hang keresésének, mindez hiánytalanul megvan már, szinte teljes fegyverzetben lép elénk az alkotó.

Olcsó vadászat lenne elődök és példák után kutatni, s még olcsóbb ha új naturalizmusról, vagy akár „hábetlerizmusról” beszélnének. Írásai – mint minden igazán jó írás – öntörvényű alkotások: csak saját koordináta rendszerükben értelmezhetők.

10 írás – 10 mikroszkópikus metszet, 10 embertípus – 10 sorstípus a mikroszkóp lencséje alatt – ezt tartalmazza a két kötet. Témája mind-egyiknek a mai élet, a múlt ezer tudati béklyójaközt vergődő, abból szabadulni akaró, a jobb felé vágyódó, harmóniát kereső ember. A történeteket fölösleges szószaporítás lenne ismertetni, hiszen csak olvasva ismerhetők meg. A tartalomnak különben is másodlagos szerepe van, a cselekmény csak keretet ad a jellemek kibontakozásához. Jókai Anna igazi ereje abban mutatkozik meg, hogy hogyan mutatja be az élet árnyékos oldalán – ha nem is tipikus, de mindenképpen fontos és igaz problémákat. A konfliktusok egyik írásban sem oldódnak föl; igaz nem is olyanok ezek a konfliktusok, hogy – akár a hős halálával is – egykönnyen megoldódhatnak. A hőseket – ha egyáltalán hőseknek nevezhetők – a múlt determinálja: erősebb bennük a múlt visszahúzó ereje, mint a jövő vonzása; ezért nem tudnak környezetükből kitörni és új életet kezdeni.

A novelláknak tulajdonképpen nemcsak befejezése, de kezdete sincs: valamennyi egy darab élet, az élet egy metszete, amit nagyító alá he-